



98720431-4	08/2026	מקור ראשון - שבת	עמוד 10	1/2	24.4x31.47
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציורו - 80790					

"הקובלנה של הרב היפואי":



טקס ביכורים בחג השבועות בקיבוץ כפר-בלום, 1946 מתוך אתר פיקיוויקי

"הקובלנה של הרב היפואי"

הראי"ה קוק הרבה למחות נגד חילולי שבת ביישוב ופגיעה בכשרות, ורתם לשם כך את נציגי המזרחי. כיצד הדברים מתיישבים עם הפסקה המפורסמת מכתביו, שלפיה "הצדיקים הטהורים אינם קובלים על הרשעה?" / **אברהם וסרמן** /

מתוך התרבות של פרצות ביחוד בשמירת שבת קדש, בנקודות הישוביות החדשות של קרקעות הקרן הקימת הלאומית, פנה לקונגרס הציוני בבזל (בתרע"א) במכתב התוכחה והאזהרה החמור... ראה... שעורר אז את התסיסה הגדולה... אמנם עם מה שהמשיך להתריע תמיד על אותן התביעות והקובלנות, לא התעכב מעולם מתת דברי תמיכתו לקרן הקימת, ולא פעלו עליו כל הפצרותיהם והשתדלויותיהם של מתנגדיה, אלא תמיד הרבה והוסיף לתמוך ולחזק בשלהבת קדשו את הקרן הקיימת ואת מצות מופעלה לגאולה הארץ וכבושה (לשלשה באלול, עמ' כא).

בדברים אלו סיכם הרב צבי יהודה קוק את היחס המורכב של אביו הגדול לקרן הקיימת ולהסתדרות הציונית. האירוע שאליו מתייחס הרצי"ה התחולל בחג הש' בועות של שנת תרע"א (1911) ובשבת הס' מוכה לו. במושב הפועלים עיינגנים, הסמוך לפתח תקווה, התקיימה התכנסות ציבורית שלווה בחילול שבת. היה זה אירוע תקידימי של חילול שבת המוני במושבות הע' ליייה השנייה בסמוך למרכז יהודי גדול, והוא עורר סערה ציבורית. אספות מחאה התקיימו בפתח תקווה וביפו. בדברים שה' שמיע הראי"ה הוא אמר: "חלול שבת ויו"ט



שנעשה בפרהסיא... הרעיש את לב קהל ה' בכללו, את כל ישראל יושב ארץ ישראל... נשמת האומה מצאה את עצמה נכאבת וע' לובה על ידי אחדים מבניה". הפועלים טענו להגנתם שלא מדובר בחילול שבת בפרהסיה, משום שבתור מר שבת פועלים, עיינגנים נחשבת כמשפחה בפני עצמה. על כך הגיב הראי"ה באמירה עקרונית, שהייתה לקו המנחה של פעילותו בתחום זה למשך כל שנות חייו:

דוקא נגד טעות זו עלינו למחות. אלמלא שאנו חשים את רגש האהבה לכל אחינו, גם להרחוקים - ובפרט לאלה אשר נושאים הם, באיזה מובן שהוא, את דגל האומה בידם - לא היה הענין כל כך מרעיש אותנו... הננו קוראים למחות נגד השגיאה הנוראה של הפועל הצעיר, החושב את עצמו למושפחה בפני עצמה, כאילו דבר אין לו עם כלל האומה... דעו אחים, בני ישראל אתם כולכם, ועין גנים עיר היא בארץ ישראל, עיר הקודש היא, ועיר הקודש עין גנים תובב"א. נקוה מוכנה שנוכל לחוש לה את כל חושי האהבה הכללית של כל אחינו בני ישראל.

בעתון "הפועל הצעיר" הגיבו בחרי' פות לדבריו של הראי"ה וכינו אותו "בן שתי נשמות... כולו נאור ביפו, וכולו חשוך בפ"ת... בהספדיו בפ"ת אינו מוצא דבר יותר חשוב מאשר להתנפל על הפועלים היהודים... וביפו הוא כולו פרוגרס". הראי"ה פנה גם להנהלת קק"ל, שעל אדמתה ישבו הפועלים, בדרישה להתע' רבות מצידם כדי למנוע הישנות מקרים כאלה בעתיד. במקביל פנה לראשי תנועת המזרחי, כדי שיעלו דרישה דומה בקונגרס הציוני העשירי שעמד להתכנס בבזל בשי' להי חודש אב תרע"א:

לדעתי הננו חייבים לתבוע, בעת הקונגרס הבא, מה"אקציאנס קומיטה" [הוועד הפועל] ערובה בטוחה, שדברים כאלה עוד לא יקרו. לדעתי חייבים אנו לעמוד בזה חזקים כצור, שאם לא יתענין הקומיטה בשאלתנו הבוועת כל כך במעמקי נשמתנו, נהיה מוכרחים כולנו וכל הכוחות המזרחיים לעמוד בכה נגד הקו' פה הלאומית, למרות מה שהיא כל כך חביבה עלינו חיבת נפש.

מכתב נוסף שלח הראי"ה בכ"ח תמוז לנ' שיא תנועת המזרחי, הרב יצחק יעקב ריינס, ובו ביקש "לאחוז בזה באמצעים היותר אמי' צים, להביע את מהאנתנו בקול גדול ובכח אמיץ. בשום אופן אי אפשר שנשתתף בעזרה לכונן מכונים כאלה, המחריבים אותנו חורבן כ"כ נורא, בתוכיות בנייננו הכללי".

הצייר הנודע הרמן שטרוק, שהיה מראשי המזרחי וחבר בדיקטוריון קק"ל ובהנהלה הציונית, ושבאותו קונגרס שימש כממלא מקום נשיא המזרחי, הקריא את המכתב וסיים בהצעה "שהקונגרס יחייב את הנהגת הקרן הלאומית לשמור על חוקי היהדות שלא יחללו באחוזותיה". לטענה כי מדובר במעשי יחידים בחייהם הפרטיים ולא בעניין ציבורי הנוגע לקק"ל, השיב הרב מאיר ברלין (בר' אילן), בהמשך להשקפה שהביע הראי"ה, כי באירוע עיינגנים חוללה השבת לא "בחייהם הפרטיים" של החלוצים אלא בפרהסיה, ולא ניתן לאפשר דבר כזה על אדמת קק"ל המ' בקשת לייצג את האומה כולה.

בהחלטה שהתקבלה בסופו של יום נכתב כי "אפילו אלה שאינם דתיים כשהם

לעצמם, יודעים הם להעריך את חשיבותה הלאומית של דתנו". למרות זאת הוחלט כי ניתן להסתפק בדברי הרצל, שהודיע בשע' תו כי "הציונות לא תעשה דבר שיהיה נגד הדת". פועלו של הראי"ה בהעלאת הנר שא לדיון בקונגרס הציוני עורר את רוגזו של יריבו האידיאולוגי, הסופר י"ח ברנר, שכתב "כל השמחה, אם היא נפגמת במשהו, הרי רק בגלל הקובלנא של הרב היפואי קוק על פועלי הארץ".

"לא יסלח למעליב נשמתו"

גם בשנים הבאות שיגר הראי"ה קובי' לנות רבות דרך נציגי המזרחי, שנרתמו ברצון ובמרץ לפעילות לשמירת הפרה' סיה היהודית בארץ הקדש, והקריאו את מחאותיו בפני משתתפי הקונגרסים הבאים. חשוב לציין כי לעומת מי שמנסים לתקוע טריז בין הראי"ה למזרחי, הרי שברוב הג' דול של הנושאים שעל סדר היום הציבורי והאידיאולוגי - שבת, כשרות, מקוואות, חינוך, התיישבות, עלייה, רבנות ראשית ועוד - אנשיה פעלו עימו כתף אל כתף באינטנסיביות ובהתמסרות, גם כאשר פעולתם עלתה להם בביקורת חריפה מצד גורמים חילוניים.

הנימוק המרכזי שנקט הראי"ה בבואו לדרוש את שמירת הפרהסיה היהודית היה כי אין זו "כפייה דתית", מכיוון שהמיני' מום הנדרש מיהודי המכבד את לאומיותו הוא כבוד הדת. הלא כך שרטט את ארבי' עת השלבים של תשובת הדור: "כבוד הדת, חבת הדת, הכרת הדת וקיום הדת. אין שום אדם מישראל יכול לסלק את עצמו מכל מה שנוגע לכבודה של דת ישראל, שאין שיהיה נשקע בדעות זרות ורחוקות, הלא בתור בן לאומה הוא חייב בכבודה על פי הכרתה הכ' ללית שהוא מאוחד בה עם כבוד דתה, שכל אוצר הכבוד שלה ספון בקרבה... ובזה המפי' תח של הגאולה הוא גנוז" (אורות התשובה, תוספות תשובה, ח).

ואם נדמה שאת הכבוד משיגים רק בדרכי שכנוע, הראי"ה לא נמנע מלדרוש אותו בתוקף ואף להפעיל לחץ ציבורי ופוי' לישי. כך למשל כתב לקונגרס הציוני בת' מוז תרפ"ג:

דרישתי חזקה היא מהכנסיה הנכבדה שתוציא קול קורא במחאה נגד כל מחללי קדשי עמנו בביתנו הלאומי, מכל המינים, ואזהרה לכל החוות והקבוצות המיוסדות על אדמות הקרן הקיימת לישראל ביהוד ולכל המוסדות הצבוריים למיניהם, למען ידעו שהזהירות בכבוד קדושת דת ישראל בארץ ישראל על ידי בוני הארץ מכל המעמדות, היא נתאי לאומי.

אלא שהחלטות הקונגרס היו דקלר' טיביות ונטולות שיניים. משנוכח הראי"ה לראות שאפיק זה איננו מתקדם לפעולה מעשית, צירף למאמציו המעשיים את קק"ל, הגורם המיישב ובעל הקרקע. הקרן הקיימת לישראל נעזרה מאוד בראי"ה, והכרוזים הר' בים שפרסם בתמיכה לארגון הניבו תרומות בהיקפים אדירים. לכן, מבחינה מסוימת היה בעל המאה שהוא גם בעל הדעה.

וכך כתב אז להנהלת קק"ל: עם כל מעמקי חבתי לפעולות הקהק"ל, לא אוכל מלהעיר את כ' על המכשלה הרבה, שהם עוברים בשתיקה על כל העלבון של כל

הרב אברהם וסרמן הוא מחבר סדרת הספרים "הרא"ה בעין הסערה", על הרב קוק בעולם העשייה

98720427-9	08/2026	מקור ראשון - שבת	עמוד 11	2/2	12.26x29.75
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

"הקובלנה של הרב היפואי":

החלב מחברת תנובה ירושלים, עד שישמעו לקול התורה שלא לקבל שום תוצרת חלב מהמקומות הללו עד שיקבלנו עליהם להתנהג כדת תורתנו הקדושה, ויתנו ע"י ערובה בטוחה לפי ראות עיני בי"ד".

תיאור מאבקו של הראי"ה נגד משח קי הכדורגל בשבת שארגנה אגודת הספורט "מכבי", דורש מאמר נפרד. במסגרת זו אציין רק כי פרסם כרוזים רבים מספור, בהם הוא ועמיתו הספרדי הרב יעקב מאיר מוחים נגד משחקי הכדורגל בשבת. באחת הפעמים שבהן אנשי מכבי הגדישו את הסאה, עודד הראי"ה את חברי בני עקיב להיכנס למיגרש הכדורגל כדי למחות ולהפריע למשיחק, דבר שגרר אלימות קשה נגדם. מסירות הנפש של צעירים אלה למען השבת שכנעה את הרב נריה להיכנס לפעילות בבני עקיב, בא, והשאר היסטוריה.

שמאל דוחה וימין מקרבת

מחאותיו ותוכחותיו המרובות של הראי"ה כנגד הפרצות בקיום ההלכה בפרהסיה עומדות לכאורה בניגוד לאחת הפסקאות המפורסמות בכתביו ההגותיים: "הצדיקים הטהורים אינם קובלים על הרשעה אלא מוסיפים צדק; אינם קובלים על הכפירה אלא מוסיפים אמור נה". ואולם שתי תשובות בדבר. האחת, אין להפוך דברים שנכתבו כהגות ועיון מעמיק לתוכנית עבודה. לא ראי השקפה עליונה המתבוננת ב"עולם האצילות", כראי ניתוח המציאות מזווית מעשית. אמנם בוודאי ישנם קשר והשפעה בין המישורים, והמכיר בסגור לתו הפנימית של יהודי שהתרחק מהתורה, לא יסתפק בתוכחה אלא ישתדל בדרכי קירוב ואהבה.

ותשובה שנייה – השימוש הרווח בצייטוט הנ"ל כסיסמה העומדת בפני עצמה, הריהו בגדר הוצאת הדברים מהקשרם. באותו מקום ב"ערפילי טהר" מתאר הראי"ה את המתחולל בליבו של הצדיק: "וכשמצד אחד מתרבים עוונות שמורידים את הנשימות למחשכים, מתגברים הצדיקים לצחצח את רוחם לשאיפות נשגבות מאד... מענים הם ישרי לב הללו את נפשם לפעמים, עד כדי שיוחרר האור ותימלא הנפש הגות קודש במידה מליאה, המכרעת בתמציתה לטובה גם נפשות חוטאות... וחפצים הם בכל לב שבתפילתם יוכללו כל פושעים... וחפץ זה פועל הוא ברוב חילו, ומעידן הוא בלא ידיעה מצד המקבלים נפשות רבות... על כן הצדיקים הטהורים אינם קובלים על הרשעה, אלא מוסיפים צדק...".

כלומר, אין כאן הדרכה מעשית לציבור או ליחיד, אלא תיאור אופן השפעת תכונות נפשו של הצדיק. אין כאן כל סתירה לכך שבמקום הצורך אכן דרוש גם לקבול על הרשעה בכל תוקף, וכפי שנהג הראי"ה בעצמו. יתר על כן, למרות המגמה הכללית של אהבה וקירוב, שבה נקט הראי"ה מתוך הכרה בסגור לה היהודית הפנימית, הרי שבאותם מקרים שבהם נתקל בגילויים אנטידתיים בוטים, לא היסס לדרוש בתוקף ובחריפות "להיפטר מהנגעים הללו, ולא יטמאו את האוויר של ארץ ישראל שהגנו מתאזרים לבנותה".

התנהלות זו היא מודל מרהיב ליישום הדרת חז"ל, שקבעו כי כלפי מי שסרח יש לפעול בשני מסלולים: שמאל [היד החזקה] מקרבת. ●

קודש בישראל, שנתרבה לצערנו הגדול, בקבוצות העומדות על קרקעות של הקק"ל חלול שבת בפרהסיה ואכילת טריפות בהפקרות ובפומבי... צאו בקול גדול ואזהרה מוחלטת לכל הקבוצות המתנחלות על קרקעות הקהק"ל, כי עוד ישראל חי במלא חילו העממי, ורגשו הדתי חסון בקרבן, ולעד לא יסלח למעליב נשמות... וחק איתן מוכרח להתקבל, שאסור לחלול קודש, ביחוד בצורה פומבית ומעלבת, להיות שוררת בכל גבול קרקעות הקהק"ל.

כשראה שהקובלנות לא הועילו, החל הראי"ה בהפעלת לחצים מסיבית על קק"ל כדי שזו תכניס לחוזה ההתקשרות עם המתיישבים על אדמותיה, סעיף המחייב אותם בשמירת שבת במרחב הציבורי, קיום מטבחים ציבוריים כשרים, והימנעות מאכילת חמץ בפרהסיה. המו"מ התנהל בסיוע משמעותי של ראשי המזרחי, שאף להם הייתה השפעה גדולה על ציבור התורמים. לאחר שנים אכן הוכנס סעיף כזה, אבל הוא כמעט לא יושם בגלל אי היכולת לאכוף אותו בפועל.

אפילו מנחם אוסישקין, שעמד בראש קק"ל והיה מתומכיו הגדולים של הראי"ה, חשש כי אם קק"ל תכביד את ידה על בני היישובים בצעדים מעשיים, עלולה להיפתח בארץ ישראל מלחמת מעמדות בהשראת תנועות הפועלים, ואז "הנוער ילך בלי שום ספק עם הקיצונים". הוא הביע חשש נוסף מהכרזה מתריסה על חילול שבת מאורגן בכל נקודות הישוב החלקאיות, ואז "מה נעשה? הלא לא נקרא את המשטרה לגרש את יושבי עמק יזרעאל!"

אלימות במגרש הכדורגל

האזכור של עמק יזרעאל בדבריו של אוסישקין לא היה אקראי. דרישותיו של הראי"ה לא היו מוגבלות למקומות שנמצאה בהם אוכלוסייה דתית, בנימוק של "פגיעה ברגשות הציבור הדתי". הוא חש אחריות כלפי כלל ישראל, גם לאנשי ההתיישבות החילונית. דווקא ההזדהות העקרונית עם מפעל התחייה הלאומית ומאמציו הכבירים בקידומה, העניקו לראי"ה את היכור לתבוע שמירה על קודשי ישראל בכל מקום בארץ ישראל. המגעים הקרובים עם המתישבים והיחס החיובי למניעיהם הביססים אפשרו לו לנהל עימם שיח גלוי ואף נוקב, ולדרוש מהם הקפדה על הקדוש והיקר לתורת ישראל.

לכן מחה על חילולי שבת ביישובי העמק, בחיפה ובכל מקום בארץ ישראל. בשנת תרפ"ט ובשנים שלאחריה הצליח להשביט את טקסי הביכורים שנעשו תוך חילול שבת וחג ביישובי העמק בחג השבועות. הדבר גרר ביקורת חריפה בעיתוני השמאל, שכתבו בין השאר "ויעלו כל הקוקים וכל קוזקי האל".

לא אחת שלח מכתבי התראה ליישובים שחיללו שבת, ובהם איים בהסרת כשרות. בשנת תרצ"ב (1932) אף פרסם מודעות שהכשרות הוסרה מ"תנובה ירושלים", לאחר שזו לא נענתה לדרישתו שלא לקבל חלב מאנשי תל-עדשים "שמחללים שבת בפרהסיה בתעשית החלב", ולא מכפר יחזקאל "שתושביה אוכלים וסובאים טריפות וחלב בפרהסיה, ומכשילים גם את המשקים שביסביבם בחלב וטריפות". במודעה זוהר את "כל תושבי עיה"ק שאסור לכל בר ישראל לקנות חלב, גבינה, חמאה ושאר תוצרת